

MINISTERUL EDUCAȚIEI
UNIVERSITATEA DE ARTE DIN TÂRGU-MUREȘ
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘI ARTELE SPECTACOLULUI

Teză de doctorat științific în domeniul teatru și artele spectacolului

REZUMAT

EMOȚIA ÎN UNIVERSUL SCENIC

Coordonator de doctorat:
Prof. univ. dr. habil. Daniela LEMNARU

Student-doctorand
Drd: Adriana - Ioana ISPAS

2024

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT:

Argument

Abstract

Cuvinte cheie

Structura și metodologia

CAPITOLUL 1: EMOȚIA ÎN ACTUL ARTISTIC

1.1 Definiția emoției

1.2 Înțelegerea emoției

1.3 Tipuri de emoție: Emoția estetică, emoția inefabilă, emoția rațională

1.4 Relația dintre emoție și luciditate în actul de creație – transfigurare și control

1.5 Emoția între mister și demonstrație științifică

1.6 Emoția și mișcarea trupului; complexitate și complementaritate

CAPITOLUL 2: EMOȚIA – ELEMENT VITAL ÎN UNIVERSUL TEATRAL

2.1 Cultura spectacolului

2.2 Unitatea artistic emoțională a spectacolului

2.3 Perspectiva colectiv artistică și individual artistică cu privire la emoție

2.4 Emoția și fațete ale acesteia în contextul spectacular

A. Actorul și arta sa

Emoția textului

Emoția cuvântului rostit

Emoția actorului

Emoția contemplării

Emoția mișcării

Emoția filmului mut – momente teatrale

B. Actorul și cadrul scenic

Emoția spațiului de joc

Emoția publicului

Emoția muzicii

Emoția culorii

Emoția decorului și a costumului

CAPITOLUL 3: DANSUL/BALETUL-GENERATOR DE EMOȚIE

ÎN ARTA SPECTACOLULUI

- 3.1 Artă – sumă a frumosului emoției estetice
- 3.2 Dansul/baletul -artă și emoție
- 3.3 Dansul/baletul, din perspectiva empatiei spectaculare

CAPITOLUL 4: „ÎNSEMNĂRI CONTRADICTORII”

- 4.1 Talentul, între o calitate înnăscută și exercițiu de joc
- 4.2 Anularea emoției sau pseudo emoția – consecințe
- 4.3 Mediul virtual ca valoare sau nonvaloare emoțională
- 4.4 Teatrul între „a fi” sau „a nu mai fi”-teorii, reflecții, analize
- 4.5 Însemnări necontradictorii sau scurte dialoguri

CONCLUZII

BIBLIOGRAFIE

ANEXE

Cuprins rezumat

Argument	4
Abstract.....	6
Cuvinte cheie.....	7
Structura și metodologia.....	8
Concluzii.....	11
Bibliografie.....	16

Argument

Subiectul tezei de față, ca obiect al cercetării doctorale, îl justificăm și argumentăm prin studiul a ceea ce este omul ca artist în complexitatea sa intelectual- emoțională. Cu toate că progresele științifice ale secolului în care trăim reușesc să facă tot mai multe legături între om și inteligența artificială, putem afirma totuși că acesta rămâne, încă, o ființă diferită în mod radical de aceste asocieri și concepte. Structura omului și ceea ce transcende fizicul acestuia, printre care amintim ceea ce se cheamă suflet, duh sau inefabil sufletesc, intelect sau sentimente, are o componentă complexă care ne permite, din punct de vedere științific, un tip de abordare cu dublu sens, atât din interior spre exterior cât și invers: „Creația *ex nihilo* (din nimic) este conceptul limită al cosmologiei. [...] Omul este un microcosmos – rezumat și culme a lumii sensibile.”¹ În același timp, universul scenic, la care raportăm lucrarea, este o reprezentare a sensibilului iar emoția actorului asimilează întreaga „lume” sensibilă. *Nimicul* în înțeles religios sau *nimicul* de ordin științific, din care ființa umană devine (în sensul de formare) are ca finalitate o realitate sensibilă și emoțională. Acest lucru ne face extrem de diferiți și extrem de complecși în raport cu tot ceea ce există.

„Domnul Dumnezeu a făcut pe om din țărâna pământului, i-a suflat în nări suflare de viață, și omul s-a făcut astfel un suflet viu.”² Această notare biblică arată maniera existenței noastre în cele două componente primordiale în care existăm: fizic și spiritual. Putem spune că lumea sensibilului și această suflare de viață este leagănul emoției.

În același timp, în lucrarea de față dorim să cercetăm potențialitatea imensă și complexă a ceea ce înseamnă **emoția scenică**, cât și felul în care interpretul înțelege, conștientizează și gestionează această emoție. Ne-am propus să disecăm acest aspect ce ține de emoție în universul scenic, ținând cont de faptul că arta este o formă de cunoaștere și de „vedere” a sufletului. Accesul la această realitate nou creată ni-l oferă actorul în fiecare rol pe care și-l asumă. Acest program de „pătrundere în adâncurile împărăției interiorității” identificat de Hegel cu procesul de constituire a formei clasice a artei, nu poate fi înțeles dacă omitem faptul că pentru omul din trecut *a cunoaște* înseamnă *a vedea*. „Sufletul nu produce esențe, ci le vede”.³ Este vorba despre o fenomenologie a ființei pe care o identificăm cu manifestarea emoțională, cu emoția.

¹Vasile Răducă, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1996 pp. 81-84

²*Biblia*, Cartea Genezei, cap. 2,7

³Constantin Alsam, *Curs de Estetică-Paradigme ale artei frumosului*, București, 2006, pp32-27

Analizând unii termeni de limbă greacă, profesorul Constantin Alsam face niște analogii care ne obligă să cercetăm mai profund problema emoției. Domnia sa afirmă că în cultura greacă „văzul” are un statut privilegiat; văzul este atât de important, încât ocupă o poziție aparte în economia capacităților umane. Într-un anumit sens, prin însăși natura sa, omul este *privire*. A vedea și a ști pot fi socotite sinonime: „idein (ιδεῖν a vedea) și eidenai (εἶδεναι a ști) sunt două forme ale aceluiași verb – eido (εἶδω). Deci eidos (εἶδος – aparența), aspectul vizibil, ceea ce vedem, poate însemna totodată și caracter specific, înțelegere, formă inteligibilă, știință. În acest caz, cunoașterea se explică și este interpretată prin/de modul de a vedea. Vederea și înțelegerea pot fi o sinergie a capacității de asimilare, o emoție prin care ne însușim diferite realități sau le experimentăm și le exprimăm pe acestea. Pentru că atunci când vedem avem un plus de înțelegere, în mod implicit și o trăire în plus. Trăim și experimentăm în interiorul nostru, în mod emoțional, o realitate superioară percepției fizice și oferim mai departe această trăire.

În această lucrare vom avea în vedere complexitatea artei scenice și importanța emoției în cadrul acesteia. Este vorba despre mișcarea complexă a unor realități artistice dar și despre creatorii acestor realități spre actul suprem: spectacolul.

Tema lucrării a fost aleasă și dintr-o perspectivă directă, profesională și pedagogică, ținând cont de mediul în care activez, în care contactul cu emoția, universul scenic și cel uman este permanent și într-o continuă dinamică, transformare. Pentru a desluși sensurile emoției în universul scenic și a le putea explica, transmite mai departe studenților mei, trebuia mai întâi parcurs un drum de identificare a emoțiilor, de înțelegere și de pătrundere a lor în straturile cele mai intime și subtile.

„Arta începe abia în momentul în care se mai poate și altfel”⁴, emoția fiind o componentă esențială în sfera acesteia, cu predilecție în artele spectacolului. „Toate cele trei forme de cunoaștere – teoretică, practică și productivă – sunt forme ale înțelepciunii, căci termenul înțelepciune (*sofia*), semnifică excelarea într-o artă, arta fiind astfel un mijloc de atingere și săvârșire a binelui individual și comunitar. Ea este un mijloc pentru a trezi umanitatea din noi, pentru a trezi taina ascunsă a Eu-lui”⁵. Arta îmbină emoția cu raționalul, adevărul cu virtualul, în sensul de potențialitate, sugestia și simbolul, teluricul și celestul.

Arta spectacolului trebuie văzută ca acea artă care are în centrul ei omul; omul ca ființă, omul ca *realitate* formată din: fizic – psihic – spirit. Trebuie văzută și înțeleasă ca o realitate ce se bazează pe structuri afective și psihice ale ființei umane, folosind instrumente

⁴Crișan Sorin, *Teatru și comunicare*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2008, 12-15

⁵Constantin Alsam, *op.cit.*, p. 50

artistice care alcătuiesc spectacolul iar după lăsarea cortinei, prin intermediul memoriei emoționale, aceasta (arta spectacolului, teatrul) dobândește eternitatea.

În concluzie, argumentele care au stat la baza alegerii temei de cercetare sunt multiple și țin de complexitatea acestei noțiuni a *emoției*, prezente în ființa umană și transferată către ființa artistului, ca mai apoi să o regăsim în ipostaze diverse și surprinzătoare în procesul de creație și finalmente în opera de artă. Emoția în universul scenic este concretă dar și greu de definit, este vizibilă sau total ascunsă, este prezentă în multe dimensiuni nebănuite ale creației: dincolo de emoția interpretului, în toată paleta sa de expresie, putem vorbi despre emoția textului dramatic, a muzicii, a imaginii, a gestului etc.

Așadar, a vorbi despre emoție s-a dovedit a fi un drum anevoios, uneori limpede, alteori foarte încâlcit, uneori ușor de explicat, deseori ascuns și greu de surprins în cuvinte.

Abstract:

Teza de față, EMOȚIA ÎN UNIVERSUL SCENIC, face obiectul unei cercetări complementare abordării clasice⁶ sugerând și argumentând, în același timp, importanța *emoției* în domeniul artelor și importanța acesteia ca cercetare științifică. Însăși emoția din interioritatea noastră, ca cercetători, cât și surprinderea emoției actorului și a spectatorilor, face ca acest tip de studiu să fie diferit. Teoriile despre emoție și evaluarea acestora sunt deopotrivă metoda și sursa acestui tip de studiu.

Pornind dinspre *emoția în actul artistic spre emoția – element vital în universul teatral*, în cercetarea de față vom încerca să evidențiem sinergia elementelor care compun rolul și complexitatea acestuia. Autorul dramatic nu poate exista în afara personajului creat, rolul nu există fără actor, actorul nu există fără emoție, emoția nu există fără ființă și fără scenă, scena nu există fără public și toate acestea nu există fără emoția *închipuirii* și a dorinței artistice. Emoția ca element vital în universul teatral poate fi și a și fost, de altfel, subiectul unor contradicții sau, de ce nu, a unor perspective diferite cu privire la felul în care se însușește un rol, la felul cum ne identificăm cu el și la felul în care emoția trebuie acceptată sau nu în crearea rolului. Datorită acestui fapt vom avea un capitol în care vom aborda câteva

⁶Diferit de abordarea clasică, unde accentul cade în mod special pe felul în care actorul interpretează corect un rol, în această lucrare încercăm să evidențiem partea interioară și subiectivă necesară actorului pe scenă.

însemnări contradictorii, cu privire la acest subiect, prin care vom pune în discuție și această problematică, acest fel diferit de a vedea și a aborda emoția în rolul scenic.

Valoarea acestui tip de studiu se va dovedi prin metodologia însușită, prin modul de abordare și prin complexitatea argumentării. În final, prin teza de față dorim să aducem în universul de specialitate teatrală, o abordare complexă asupra emoției, dintr-un unghi pe care îl simțim necesar, sau cel puțin încă o cercetare pertinentă în acest domeniu.

Cuvinte cheie: Emoție, emotivitate, identitate emoțională, suflet, afect, inteligență emoțională, disimulare emoțională, artă, artist, spectacol, scenă, empatie spectaculară, emoție spectaculară.

Structura și Metodologia:

Teza este structurată pe patru secțiuni care însumează un argument, patru capitole, concluzii și bibliografia. Cu o abordare proprie și unitară vom urmări conceptul de emoție în spațiul scenic, teatral și, în general, în manifestarea artistică. Abordarea va fi de așa natură încât vom ajunge și la problematici cu privire la originile ființei umane și la originea omului ca ființă.

Pornind de la experiența din domeniu, de până acum, vom face apel la o bibliografie interdisciplinară pentru a avea o abordare echilibrată și holistică asupra artei din perspectivă emoțională: perspectiva psihologică asupra emoției, perspectiva filosofică asupra emoției, perspectiva spiritual religioasă și câteva trimiteri la perspectiva neurologică.

Primul capitol: În primul capitol, **Emoția în actul artistic**, vom pleca de la definiții cu privire la conceptul despre emoție și ne propunem o scurtă analiză din perspective psihologice, filosofice și artistice.

Definirea emoției din punct de vedere lingvistic, artistic, simbolic etc. cu care operează atât arta cât și psihologia, o vom dezvolta ca metodă de comunicare ce se naște în interioritatea ființei umane și se expune în exteriorul acesteia. Psihicul uman mereu în căutarea sensului nu poate fi îngrădit sau limitat, ci devine factor de evoluție în artă, din lăuntru artistic spre manifestarea exterioară artistică.

Vom încerca să demonstrăm că actorul nu poate funcționa inexpressiv, rigid și singur, pentru că orice acțiune umană este bazată pe relaționări. Chiar și un act monologic este bazat pe relaționarea actorului cu sine și cu universul proiectat în manifestarea sa artistică. Valoarea o dă actul artistic care se prezintă în fața spectatorului (receptorului), bazat pe emoția transmisă.

În opinia multor autori, printre cele șapte *păcate* ale cercetării psihologice moderne se numără și ignorarea relației strânse dintre emoție și cogniție. În acest context studiile lui Darwin ne arată modalitățile de exprimare a emoțiilor care vin ca și lecții în sfera artistică. Călătorind în universul emoției ne vom pune întrebări asupra cărora, prin intermediul acestei lucrări, să putem descoperi concretul dar și inefabilul emoției actorului.

Cel de-al doilea capitol: **Emoția - element vital în universul teatral**, este o cercetare în care vom fi predominant preocupați de atitudinile, cu privire la artă și creativitate, la emoție, a unor personalități din acest domeniu artistic interdisciplinar, cum ar fi: Aristotel, K. S.

Stanislavski, A. Artaud, G. Graig, B. Brecht, P. Brook. Aici vom dezvolta cercetarea cu privire la emoție din perspectiva actorului și a procesului creativ. De asemenea vom fi interesați de emoție în raport cu starea interioară și exterioară a actorului în procesul scenic și manifestarea în rol a acestuia. Acest fenomen artistic, vom încerca să îl urmărim în următoarea progresie: formarea și interpretarea rolului, exprimarea artistică a rolului și percepția de către spectator a ceea ce se petrece pe scenă.

De la „cercul emoțiilor” sau „roata emoțiilor” a lui Robert Plutchik - una dintre cele mai importante experiențe la nivel de inteligență emoțională, putem vizualiza instrumentul cu care lucrează actorul. Pentru a dezvolta cât mai echilibrat și complex subiectul, ne vom ocupa de interpretările asupra emoției, psihologia emoției, emoția disimulată, relația dintre aceasta și trac și, în final, de tensiunea dintre transfigurare și control în momentul emoției.

În cazul în care emoția se va dovedi o opțiune a creatorului de rol, atunci răspunsul îl putem afla în acest capitol văzând cum sala de spectacol, spațiul spectatorului devine oglinda scenei. Când vorbim despre emoția în context spectacular, ne referim la emoția textului, emoția cuvântului rostit, emoția mișcării, emoția spațiului, emoția publicului, emoția muzicii, emoția cotidiană etc. iar toate acestea duc spre o singură identitate – creatorul, artistul. Așadar o vedem ca pe un element vital în spațiul teatral și ca pe o realitate ce creează scena universalizată.

În cel de-al treilea capitol, „Dansul/Baletul-generator de emoție în arta spectacolului” ne propunem să focusăm atenția noastră în mod special pe ceea ce presupune coregrafia din perspectiva dimensiunii emoționale. În acest capitol accentul cade pe felul în care mișcarea, parabola coregrafică și expresivitatea corporală exprimă frumosul artistic și emoțional.

Alcătuită din trei subcapitole, în această parte a tezei, debutăm cu o analiză generală despre artă din perspectiva frumosului și a emoției artistice. Altfel spus, arta în sine este suma oricărei dimensiuni estetice și emoționale. În continuare, în subcapitolele doi și trei propunem la nivel de studiu felul în care dansul/baletul este o emoție estetică și empatie spectaculară. Coregrafia nu o putem privi doar ca pe o realizare de performanță fizică, ci depășind ideea de sport, aceasta va conține și genera întotdeauna o emoție estetică și o empatie la nivel spectacular.

Cel de al patrulea capitol: „Însemnări contradictorii”, are rolul de a urmări o dialectică, un antagonism sau o complementaritate născute din diferite feluri de abordare a rolului artistului scenic sau diferite întrebări care se ridică cu privire la emoție sau pseudo emoție. Este anularea emoției un fapt firesc sau nu? Spațiul virtual scenic este o sferă pentru emoții false sau nu? Pot exista emoții autentice în spectacolul produs în spațiul virtual? O reflectare

asupra consecințelor devalorizării emoției în favoarea afișării unui trup pus într-un ambalaj estetic, dar care blochează admiratorul spre un act artistic și îl atrage spre superficial și pseudo excitare, poate fi artă sau nu? Execuția robotică ce pare impusă în cotidian fără ideea vieții și emoției în rol mai poate fi socotit un act artistic? Dacă da, viitorul artei scenice și nu numai, constă în anularea emoției?

Aceste întrebări și altele vor determina metodologia și discursul cercetării noastre în al patrulea capitol. Răspunsurile oferite sau propunerile de răspunsuri vor fi un mod de cercetare în vederea dezvoltării științifice a conceptului de emoție și emotivitate.

Metodologia de cercetare în această teză, cuprinde activități de documentare, culegeri de date, prelucrare a datelor, interpretarea și exploatarea lor. La toate acestea se adaugă experiența din domeniul practic al activității noastre precum și plusul de cunoaștere asimilat pe parcursul dezvoltării intelectuale și al maturității științifice. Ca parte practică a tezei de față, la finalul ultimului capitol vom avea un chestionar cu întrebări și răspunsuri referitoare la emoție, obținute de la diferite categorii de profesioniști. Chestionarele completate nu au rolul unei statistici, ci acela de a deschide un dialog în vederea notării unor concluzii prin perspectiva de înțelegere a studenților în formare sau a unor profesioniști în acest domeniu interdisciplinar.

Metodologia cercetării noastre are un caracter interdisciplinar, vizând istoria teatrului, estetica, psihologia, metodele validării inteligenței emoționale etc.

Teza este o analiză documentată științific, în care lumina este îndreptată spre manifestarea artistică emoțională, importanța ei, importanța păstrării ființei emoționale în detrimentul ființei robotice și felul în care prin acestea nu blocăm modernizarea actului artistic ci îi oferim justificare. Presupunem că pledoaria pentru dimensiunea emoțională și plină de simțire afectivă a unui act artistic nu face parte dintr-un conservatorim hobotnic ci, dimpotrivă, oferă libertatea spre modernitate preluând și valorificând frumusețea clasicului autentic și de calitate și necesar dezvoltării artei.

Concluzii:

Pe parcursul acestei cercetări am devenit conștienți că paradigma inițială a acestei lucrări și-a găsit rostul și cursivitatea nu prin decizia de început și prin concepere, ci prin cercetarea care a dat naștere altor cercetări și prin înțelegerile care au dat naștere altor înțelegeri. Preocupați de problematica stării emoționale am plecat de la paradigma că orice act artistic are și o dimensiune emoțională, un subiectivism artistic ce derivă din afectele spontane sau dorite ale fiecărui actor. Capitolul întâi, *Emoția în actul artistic*, ne oferă definiții ale emoției, înțelegeri cu privire la emoție și relații ale emoțiilor cu alți factori determinanți ai unui spectacol. În final am concluzionat că dilemele pe care le conjugă emoția în cadrul misterului și al cercetării științifice aduc un plus valoric manifestării teatrale.

Cercetarea noastră din capitolul întâi nu a punctat în mod rigid teze și definiții finale. Ne place să credem că pe lângă aportul științific, pe care sperăm că l-am adus, am adus un plus de curiozitate față de aceste subiecte, curiozitate care lasă deschis drumul celor ce doresc să ducă mai departe acest studiu al fascinației emoției și a emoției fascinante, pe care le oferă doar spectacolul. Actoria poate fi cu ușurință, în sine, o emoție, o pasiune problematică. Arta interpretării presupune o varietate și un conglomerat de stări emoționale; sintetizat, putem vorbi despre emoția ce pretinde atașamentul și emoția ce reclamă munca. Așadar emoția este întâlnirea dintre un simțământ de sorginte interioară și înțelegerea acestuia în comportamentul scenic. Starea interioară a ființei umane este conjugată ca sentiment, simțire și coplășire. În momentul în care o așezăm în zona înțelegerii, în zona conștientului, o identificăm rațional ca fiind realitatea emoțională ce ne aparține în mod nativ. Odată cu această conștientizare, viața de scenă a actorului depășește jocul și devine personajul din rol. Această realitate aduce un plus valoric și artistic fiecărui actor.

Dacă din punct de vedere al discursului, emoția poate fi de mai multe feluri, în ceea ce privește trăirea, orice emoție are același fond: metafizicul interior, realitatea subiectivă și geamănă cu trupul. În cercetarea noastră am scos în evidență ceea ce numim estetica, inefabilul și rațiunea emoției (sau emoția rațională), dar nu am depășit prin discurs ceea ce nu putem înțelege prin inteligență și simțire. În actul de creație artistică există întotdeauna o compoziție alcătuită din luciditate și emoție, un fel de existență nedefinită în care vedem ființa clară și deplină a actorului și care în cadrul acestei compoziții, a acestei unități, se transfigurează în identitatea care îi aparține prin rol, distribuție și joc. În aceeași măsură charisma actoricească am dovedit-o ca fiind tributară emoției. Charisma actoricească rămâne situată între mister și argument, comportamentul și succesul scenic fiind astfel o realitate ce

se naște atât din mister cât și din rațiune, producerea artistică de succes fiind astfel efectul învățării dar și al neînțeleșurilor ce caracterizează inefabilul în arta actorului.

Capitolul întâi l-am finalizat prin evidențierea faptului că jocul de scenă al fiecărui actor nu este un lucru mecanic, ci comportă în el dimensiunea emoțională cu ajutorul căreia duce spre perfecțiune rolul și, în același timp captează atenția și interesul spectatorului.

Cercetarea noastră a continuat cu punerea în discuție a emoției ca element indispensabil în desfășurarea artistică teatrală. O piesă de teatru fără emoție și o trupă de actori fără emoție produc un „mecanism de ceasornic” dar niciodată nu vor produce un spectacol. Spectacolul este o emoție sublimată.

Capitolul al doilea cu titlul *Emoția – element vital în universul teatral*, debutează cu principii generale despre spectacol. Spectacolul are o cultură a sa neîmprumutată, care gravitează în jurul elementelor care îl compun, iar nucleul este definit de factorii emoționali care sunt identificați în actori, în conținutul actelor piesei și în asimilarea spectatorilor la piesa de teatru. Există o cultură a spectacolului în general și una a fiecărui spectacol în particular. Cultura fiecărui spectacol va fi întotdeauna tributară factorului emoțional specific și felului în care participații la spectacol sunt încărcate de emoție. Cultura spectacolelor, în general, ține de istoria teatrului, de istoria autorilor de teatru și este subliniată de impactul în timp al marilor actori de teatru.

Din cultura spectacolului derivă unitatea fiecărui spectacol. Mai precis formulat, din cultura spectacolului definită în emoție se naște unitatea emoțională a acestuia. Fiecare spectacol teatral, fiecare piesă de teatru este unitară atât prin cursivitatea mesajului teatral cât prin emoția trăită și impusă de acesta. Unitatea emoțională a unui spectacol este o problemă de simțire nu una de informare sau de rațiune. Actorii și spectatorii simt la fel și mai apoi înțeleg la fel. Emoția dă tonul unității unui spectacol iar prin distribuție și dramatizare se răspunde intelectual și emoțional unității spectaculare.

Fiecare spectacol trebuie să fie privit atât prin perspectiva grupului cât și prin cea individuală. Colectivitatea și individualitatea artistică își sunt complementare și antitetice, dar întotdeauna unitare. Emoția colectivului artistic este una de omogenizare și de succes al unei piese, iar emoția individuală este o emoție de subliniere, de nuanțare a actului artistic și de proclamare explicită a succesului artistic. În acest fel fiecare piesă de teatru va avea momentele de fond și momentele de *violență* estetică. Momentele de fond gravitează în jurul emoționalului colectiv iar momentele de *violență* estetică vor fi marcate de emoția unor actori și niciodată de emoția individuală a tuturor actorilor care participă la spectacol.

Partea substanțială a capitolului doi am dezvoltat-o prin perspectiva majorității elementelor cu ajutorul cărora actorul devine un profesionist, e definit ca actor și trăiește pe scenă ca actor. Elementul emoțional l-am situat în cercetarea de față, în cadrul relației dintre actori și arta lor și în cadrul relației dintre actor și contextul scenic. Astfel, am urmărit actorul care (se) identifică (în) emoția textului, emoția cuvântului rostit, cea a interpretului, emoția contemplării, a mișcării și nu în ultimul rând în emoția gestului din filmul mut. Actorul își desfășoară rolul din punct de vedere inteligibil în aceste realități care se nasc din emoție, se produc în emoție și produc emoția. Actorul și cadrul scenic (sau cadrele) nu se distanțează ca unitate de *actor și arta sa*. Vestimentația, rolul, comportamentul actoricesc și timpul evocat în piesă vor impune întotdeauna o unitate de ordin estetic și emoțional. Datorită acestui lucru în cercetarea noastră am vorbit despre emoția spațiului, emoția publicului, cea a muzicii, emoția culorii etc. Aceste realități care creează și oferă spațiul pentru desfășurarea unei piese de teatru, sunt realități care determină emoție și sunt încărcate emoțional. În acest fel scoatem în evidență cât de important este ca *actorul și arta sa* să fie conjugate împreună cu *actorul și spațiul* pe un fond de dimensiuni emoționale. În reușita acestei conjugări se găsește reușita spectacolului, ținând cont de faptul că acesta este un cumul de emoții.

În capitolul al treilea aducem în discuție, din perspectivă emoțional-afectivă, latura practică a baletului și a artei coregrafice. Am adus în atenția ideii de cercetare mișcarea fizică și coregrafică trecută prin conceptul de frumos emoțional și de empatic emoțional.

Metafora mișcării coregrafice, fără dialog verbal, trebuie să o socotim uneori superioară în emoție și emotivitate unui act teatral. Eleganța mișcării, la care gestul în combinație cu frumusețea corpului impun traducerea unui text și solicită dialogul mut, trebuie socotită ca pe o mare exprimare emoțională și dialogică. Coregrafia nu se reduce la ceea ce am putea numi un exercițiu de gimnastică: coregrafia este o metaforă dansată, în care sunt exprimate aproape toate figurile de stil din arta poetică. Această realitate devine evidentă în momentul în care în mod sinoptic (teatru, balet și film) cercetăm unele drame universale. Teatrul, baletul și filmul – „Romeo și Julieta”- le-am supus observației noastre tocmai cu scopul de a observa cum în spectacolul de balet, care constă doar în dans, grație, exprimării coregrafice și nuanțe de estetică corporală, putem percepe emoțional și rațional mesajul din piesa de teatru sau din filmul cu același nume.

Exploatarea figurilor de stil din cadrul mișcărilor coregrafice în complementaritate cu muzica ce îmbracă sinergic baletul ne obligă la concluzia că la acest nivel emoționalul și empaticul oferă alte dimensiuni ale realității spectaculare și are alt tip de impact în afectele spectatorilor și, de ce nu, în inefabilul dansatorilor.

Cercetarea noastră se încheie cu capitolul al patrulea, un capitol complementar, prin care aducem în studiul nostru problematica contradicțiilor cu privire la câteva teme și întrebări esențiale: ce este spectacolul, actorul, emoția și alte realități ce țin de spațiul teatral.

Cu titlul „*Însemnări contradictorii*”, prin capitolul al patrulea am pus în discuție și spre cercetare contradicțiile cu privire la talent, la prezența și necesitatea emoției, contradicțiile și controversele cu privire la emoția din mediul virtual și dilema rezistenței/continuității sau nu a teatrului în societatea postmodernă.

Relația dintre talent și muncă constituie un punct de interes și pentru noi: cu toate că în orice domeniul al artei munca poate avea un rol decisiv, necesitatea și evidența talentului în arta teatrală nu poate fi înlocuită. Vocația spre artă aduce întotdeauna un plus prin care actorul poate să se comporte pe scenă firesc și natural, ferit de o manieră mecanicizată sau șablonardă. Această realitate este surprinsă și apreciată întotdeauna de public. Fiecare actor este și talentat, aplecarea lui spre această artă nu poate fi o consecință doar a dorinței, ci trebuie să fie și o consecință a vocației, a faptului că într-un anumit fel s-a născut cu sângele teatrului în suflet.

Prin însemnările contradictorii aducem în studiul nostru chiar tema principală a tezei, emoția. Observațiile cu privire la emoție, în acest capitol, le facem și prin prisma pseudo emoției sau a lipsei totale a acesteia, urmărind din punct de vedere teoretic și practic în ce măsură, înlocuirea emoției sincere și spontane cu o emoție generată intenționat, aduce un plus sau un minus actului artistic scenic. Am observat că emoția nativă este prietenoasă vocației și în acest fel actorul este un *actor viu*. Din acest motiv am enunțat importanța factorului emoțional nativ în raport cu pseudo emoția. Emoția nativă dă viață nu doar actorului, ci dă viață piesei de teatru, animă spectatorii și particularizează spectacolul; acolo unde există emoție există un *teatru viu*.

Din punct de vedere al discursului științific teza noastră se încheie la porțile neteatralității sau a neteatrului. Mediul virtual și teatrul între *a fi* sau *a nu fi* sunt subiectele importante puse în discuție în zona de specialitate a actoriei: ce mai rămâne în zona artei teatrului dacă totul este preluat de mediul virtual și în ce măsură mai putem vorbi de existența pură a teatrului în zilele noastre? Fără a ridica pretenția că aducem o soluție finală la această problematică a teatrului contemporan, în cercetarea noastră am aprofundat tensiunea din mediul virtual cu privire la emoție. Diferența fundamentală o constituie prezența. În mediul virtual nu este prezent nimeni, în raport cu prezența noastră concretă, ca spectatori. Pe cale de consecință toate elementele emoționante sunt unilaterale și în singurătatea celui ce privește. Într-o sală de spectacol elementele emoționante sunt reciproce. Actorul este prezent, publicul

de asemenea iar în acest transfer metafizic de prezență, emoția are valoare și percepție reală și comunitară. Teatrul nu poate fi înlocuit de mediul virtual și în ultimă instanță credem că nici nu poate fi concurat.

Sala de teatru, reperul central în cele mai multe urbe, rămâne și confirmă la timpul prezent, trecutul și viitorul artistic al socialului, al imaginarului și al prozaicului ființei umane. În final, printr-un formular completat de persoane din domeniul artei am arătat existența numitorului comun al teatrului în istorie și anume emoția. *Emoția în universul scenic* este de fapt discursul științific prin care aflăm că emoția este în prim-planul oricărui act de creație, prin urmare și al universului scenic, emoție fără de care faptul teatral și opera de artă nu se împlinesc sau chiar justifică, emoție care asigură dimensiunea perenă prin însăși prezența umanului.

Bibliografie:

- Adameșteanu Gabriela, *Voci la distanță*, Editura Polirom, București, 2022
- Ana S. Tomas, *Descifrarea sufletului în De Anima (Aristotel)*, Editura Paideia, 2017
- Anca Florea, *Romeo și Julieta*, într-o nouă versiune coregrafică, <https://agenda.liternet.ro/articol/5258/Anca-Florea/Romeo-si-Julieta-intr-o-noua-versiune-coregrafica.html>
- Anderson Pamela, *Dance Composition Basics*, Editura HumanKinetics, United States of America, 2006
- Andronescu Monica, *Peter Brook- Spațiul gol*, Editura Nemira, București, 2014
- Alsam Constantin, *Curs de Estetică-Paradigme ale artei frumosului*, București, 2006
- Appia Adolphe, *Opera de artă vie*, Editura Unitext, București, 2000
- Arasse Daniel, *Nu vedeți nimic - Descrieri*, Editura Grupul Editorial Art, București, 2022
- Ardeleanu Cosmin, *Ce se-aude la a doua vedere*, Editura Eikon, București, 2021
- Arnheim Rudolf, *Forța centrului vizual –un studiu al compoziției în artele vizuale*, Editura Polirom, București, 2012
- Artuad Antonin, *Teatrul și dublul său urmat de Teatrul lui Seraphin și alte texte despre teatru*, Editura Tracus Arte, București, 2018
- AxinciucMadeea, *Profetul și oglinda fermecată*, Editura Polirom, București, 2017
- Avermaete Roger, *Despre gust și culoare*, Editura Meridiane, 1971
- Badea Denisa, *Anatomia ambiguității-procesul estetizării corpului în balet*, editura Eikon, București 2017
- Banu George, *Viață și teatru pe Scena lumii*, Editura Polirom, Iași, 2021
- Banu George, *Ușa, o geografie intimă*, Editura Nemira, București, 2017
- Banu George, *Cortina sau fisura lumii*, Editura Humanitas, București, 2014
- Banu George, *Pagini alese - Marturii-vol III*, Editura Nemira, București, 2018
- Baptiste Morizot, EstelleZhongMengual, *Estetica întâlnirii*, Editura contrasens, Timișoara, 2021
- Barba Eugenio, *Casa în Flăcări - despre regie și dramaturgie*, Editura Nemira, București, 2013
- BăciuțNicolae în *Speranța nu urcă niciodată liftul-teatru-* autor Simona Miheuțiu, Editura Vatra Veche, Târgu-Mureș, 2023
- Băleanu Andrei, *Actorul în căutarea personajului*, Editura Meridiane, București, 1981

Bejan Cristian, *Marcus Aurelius-Gânduri către sine însuși*, Editura Humanitas, București, 2020

Bețișor Angela, *Interpretarea operelor literare în balet: episoade din experiența creativă a lui Boris Eifman*, *Studiul artelor și culturologie: istorie, teorie, practică* nr. 2 (31), 2017, https://revista.amtap.md/wp-content/files_mf/152664708823_Betisor_InterpretareaoperelorliterareinbaletepisoadedinexperienTacreativaaluiBorisEifman.pdf

Bialostocki Jan, *O istorie a teoriilor despre artă*, Editura Padeia, București, 2022

Bossuet Benigne Jaques, *Opere I, Despre cunoașterea lui Dumnezeu și cunoașterea de sine*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999

Brillon Monique, *Emoțiile pozitive, emoțiile negative și sănătatea*, editura Polirom, 2010

Caranfil T., *7 Capodopere ale filmului mut*, Editura Casa Scânteii, București 1966

Cardaș Flavia Dorelia, *Invitație la Psihoterapie prin Dans și Mișcare*, Editura Sper, București, 2018

Carrel Alexix, *Omul ființa necunoscută*, Editura TEDIT F.Z.H., București

Căpușan Vodă Maria, *Pragmatica Teatrului*, Editura Eminescu, București

Cioabă Cătălin și Vida Grigore, *Muzica gândirii - Gabriel Liiceanu în dialog cu prietenii săi*, Editura Humanitas, București, 2022

Cioran Emil, *Cioran și muzica*, Editura Humanitas, București, 2016

CîntecOltița, *Siviu Purcărete sau privirea care înfățișează*, editura Cheiron, București 2011

Coroiu Petruța - Maria, *Convorbiri despre muzică*, Editura Universitaria, Craiova, 2019

Cristian Flavia, *Baletul, între trăiri, artă, sentimente și limbajul mișcării*, <http://exclusivitati.insport.ro/reportaje/baletul-intre-trairi-arta-sentimente-si-limbajul-miscarii-26378.html>

Crișan Sorin, *Teatru și Cunoaștere*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2008

Daghi Ion, *Coloristica- obiect de studiu*, Editura Epigraf, Chișinău, 2021

Darwin Charles, *Originea speciilor*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1957

Darwin Charles, *Expresia emoțiilor la om și animale - despre instinct*”, Editura Academiei Republicii Socialiste România 1967

David Eagleman, *Incognito-Viețile secrete ale creierului*, Editura Humanitas, București, 2017

Daghi Ion, *Coloristica - obiect de studiu*, Editura Epigraf, Chișinău, 2021

- Deleanu Horia, *Teatrul și Educația estetică*, în volumul *Educația estetică prin artă și literatură*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964
- Deleanu Horia, *Nemurirea Teatrului*, Editura Eminescu, București, 1982
- Diaconu Mircea, *Scaunul de pânză al actorului*, Editura Polirom, București, 2014
- Dima Cella, *De la vorbire la elocință*, Editura Albatros, București
- Dogaru Claudiu, *Actorul amator, de la pasiune la artă*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2022
- Drăghicescu Dumitru, *Ontologia Umană*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987
- Ekman Paul, *Emoții date pe față*, Editura Psihologia Pentru Toți-Trei, 2019
- Eliade Mircea, *Apects du mythe*, Editura Folio Essais, Franța, 1988
- Faulkner Randey W. și Hill Napoleon, *De la idee la bani în artă și muzică*, Editura Curtea Veche, București, 2022
- Firth-Godbehere Richard, *O istorie a emoțiilor umane*, Editura Trei, București, 2022
- Flew Antony, *Dicționar de Filozofie și Logică*, Editura Humanitas, București, 1996
- Frank Edmond Yao în Maior, Claudia și Marinescu, Ciprian, *Teatru postdramatic în 6 portrete*, Editura ULBS, Sibiu, 2023
- GawainShakti, *Developing Intuition*, Editura New WorlLibrary, California, 2000
- George Virgiliu, *Revrăjirea lumii, Ed. II*, Editura Prodromos, București, 2013
- George Virgiliu, *Știința și Războiul sfârșitului de civilizație, Ed. II*, Editura Prodromos, București, 2013
- Gheorghe Virgiliu, *Efectele micului ecran asupra minții copilului*, Editura Prodromos, București, 2013
- Goleman Daniel, *Inteligența emoțională*, Editura Curtea Veche, 2008
- Gorceakov N., *Lecțiile de Regie ale lui K.S. Stanislavski*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București 1974
- GrauFrancois- Marie, *Istoria Costumului*, Editura Meridiane, București, 2002
- Grigore V. George, *Tăcere - Negrăire și Vorbire - Rostire*, Editura Proxima, București, 2008
- Guzman Delia Steinberg, *Drumul către victorie*, Editura Noua Acropolă, București, 2022

Hazard Paul, *Criza conștiinței europene 1680-1715*, Editura Humanitas, București, 2007

Haas Jacqui Greene, *Anatomia Dansului*, Editura Lifestyle, București, 2020

Helvetius Claude – Adrien, *Despre Spirit*, Editura Științifică, București 1959

Hogarth William, *Analiza frumosului*, Editura Meridiane, București, 1981

Hockney David și Gayford Martin, *O istorie a imaginilor*, Editura Pandora, București, 2017

Hume David, *Cercetare asupra intelectului omenesc*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987

Ianoși Ion, *Nearta – Artă*, Editura Cartea Românească, București, 1982

Izaguirre Claro Francisco, *Simțurile și percepția*, Editura Litera, București, 2022

Jalobeanu Dana, *Spectacolul filozofiei – Cum citim scrisorile lui Seneca?*, Editura București, 2022

Judkins Rod, *Arta gândirii creative*, Editura Vellant, București, 2018

Julia Didier, *Dicționar de filozofie*, Editura Univers Enciclopedic, București 1996

Kandinsky Wassily, *Spiritualul în Artă*, Editura Art, București, 2022

Kant Immanuel, *Antropologia din perspectivă pragmatică*, Editura Antaios, 2001

Langa Tertulian, *Dicționar teologic creștin din perspectiva ecumenismului catolic*, Editura Dacia, Cluj – Napoca, 1997

Larousse, *Lumea artelor*, Editura Rao, București, 2002

LehmannHans-Thies, *Teatrul postdramatic*, Editura UNITEXT București, 2009

Leutrat Jean-Louis, *Cinematograful de-a lungul vremii :O istorie*, Editura AllEducational, București, 1995

Lipps Teodor, *Estetica bazele esteticii*, vol. 1, Editura Meridiane, București 1987

Lipps Teodor, *Estetica bazele esteticii*, vol. 2, Editura Meridiane, București 1987

Llosa Vargas Mario, *Civilizația Spectacolului*, Editura Humanitas, București, 2018

LundebergGary&Joy, *Învață să ascuți*, editura Amaltea, 1995

Maior Claudia, Marinescu Ciprian, *Teatrul postdramatic în șase portrete*, Editura Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2023

Mamone Sara, *A merge la Teatru pentru a Călători în Călătoriile sau orizontul teatrului - omagiu lui George Banu*, volum cordonat de Catherine Naugrette, editura Nemira, București 2013

Martin Marcel, *Limbaajul cinematografic*, Editura Meridiane, București, 1981

Masek Victor Ernest, *Arta de a fi spectator*, Editura Meridiane, București, 1986

Măgdici Daniela, teză de doctorat: *Ființă-Actor-Personaj*, Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică I.L. Caragiale, București, 2017

Mihalache Alexandra, <https://alexandram.ro/talentul-o-esenta-greu-de-stapanit/>

Monahia Gabriela, *Ființa – Arta și viața Părintelui Sofronie*, Editura Sophia, București, 2020

Montessori Maria, *Mintea absorbantă*, Editura A.P.A, București 2006

Motea Claudia, *Brâncuși, dragostea mea!*, Editura Creator, Brașov 2023

Motzan Peter, - *Viața mea e scrisul- sau nu e nimic*, în volumul *Nevoia imperioasă de a scrie*, Editura Eikon, București 2020

Nadin Mihai, *A trăi arta*, Editura Eminescu, București, 1972

Nanu Adina, *Vezi? Comunicarea prin imagine*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 2018

Nistor Irina Margareta, *Filmul- regizori, genuri, capodopere. De la origini la al doilea război mondial*, Editura Litera, București, 2010

Nițoi Daniel, *Teatrul și criza lumii moderne*, Editura Pro Universitaria, București, 2023

Ofrim Alexandru, *Farmecul discret al patinei și alte mici istorii culturale*, editura Humanitas, București 2019

Olivier Laurence - interviu, <https://www.ziarulmetropolis.ro/laurence-olivier-arta-actorului-si-elogiul-ei/>

Paler Octavian, *Eul detașabil- o scurtă istorie subiectivă a autoportretului*, Editura Polirom, București, 2016

Papp Doina, *Cel care trece (oameni, fapte, întâmplări teatrale)*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2023

Parocescu Nicolae, *Despre Rolul muzicii în educația estetică* în volumul *Educația estetică prin artă și literatură*, Editura Academiei Republicii populare, București, 1964

- Pascadi Ion, *Destinul contemporan al Artei*, Editura Meridiane, București 1974
- Păsăreanu Eugen, *De ce nu dispare teatrul?*, Editura Eikon, București, 2017
- Pârvulescu Ioana în *Farmecul discret al patinei și alte mici istorii culturale* de Alexandru Ofrim, editura Humanitas, București 2019
- Popescu George Hari, [Empatia este o apreciere estetică a celuilalt](https://editiadedimineata.ro/empatia/),
<https://editiadedimineata.ro/empatia/>
- Petre Dorotheea - <https://www.psychologies.ro/oameni-si-povesti/4-confesiuni-ale-actorilor-despre-emotii-2152813>
- Petrescu Camil, *Modalitatea estetică a teatrului*, Editura Enciclopedică Română, București 1971
- Petrescu Camil, *Doctrina substanței*, vol. 1, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988
- Petrla Laurențiu, *Criza valorilor europene în contextul globalizării*, Editura EIKON, București, 2019
- Pleșu Andrei, *Capodopere în dialog*, Editura Humanitas, București, 2023
- Popov Alexei, *Unitatea artistică a spectacolului*, Editura Meridiane, București, 1964
- Răducă Vasile, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1996
- Rece Alina, *Introducere în teoria dramei - suport de curs*, Editura Universitară, Craiova
- Richard Lazarus S., „*Emoție și adaptare - o abordare cognitivă a proceselor afective*”, Editura Trei, București 2011
- Riffard Pierre, *Dicționarul esoterismului*, Editura Nemira, București, 1988
- Rusu Liviu, *Eseu despre creația artistică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989
- Quintilianus M. Fabius, *Arta retorică, vol. 1*, Editura Minerva, București 1974
- Salome Jacques, *Mami, tati, mă auziți?*, Editura Curtea Veche, București, 2018
- Sacks Oliver, *Muzicofilia - povestiri despre muzică și creier*, Editura Humanitas, București, 2021
- Silvestru Valentin, *Personajul în teatru*, Editura Meridiane, București, 1966

Spiridon Cassian Maria, *Gândurile cu vedere ale lui Nichita Stănescu*, Editura Cartea Românească Educațional, Editura Iași, 2021

Spitzer Michael, *Omul muzical : o istorie a vieții pe Pământ*, Editura Nemira, București, 2022

Stanislavski Konstantin, *Munca actorului cu sine însuși - vol. I*, Editura Nemira, București, 2021

Stăniloae Dumitru, *Iisus Hristos lumina lumii și îndumnezeitorul omului*, Editura Anastasia, 1993

Steiner Rudolf, *Introducere în cunoașterea suprasensibilului*, Editura Arhetip – Renașterea spirituală, București 1993

Stoichiță Victor Ieronim, *Creatorul și umbra lui*, Editura Meridiane, București, 1981

Stoian M. Ion, *Dicționar religios*, Editura Garamond, București

Șchiopu Ursula, *Psihologia artelor*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1999

Șerbănescu Gina, *Când rădăcinile dansează*, în revista *Scena.ro*, nr 47/2020, Timișoara

Ștefănescu Ioana, *O istorie a muzicii universale, vol. I- de la Orfeu la Bach*, Editura Grafoart, București, 2018

Ștefănescu Ioana, *O istorie a muzicii universale, vol. IV- de la Rossini la Wagner*, Editura Grafoart, București, 2018

Șușară Pavel, *Pallady*, Editura Monitorul Oficial, București, 2017

Tatarkiewicz Waldyslaw, *Istoria esteticii*, Vol. I, Editura Meridiane, București, 1978

Tolstoi Lev, *Despre Dumnezeu și om – din jurnalul ultimilor ani*, Editura Humanitas, București, 2018

Tomas Anna, *Descifrarea sufletului în De anima (Aristotel)*, editura Paideia, București 2017

Tompa Gabor - <https://www.revistasinteza.ro/regizorul-gabor-tompa-despre-emoția-artistică-si-efectul-purificator-al-teatrului>

Țuțea Petre, *Omul, tratat de antropologie creștină, vol. 1*, Editura Timpul, Iași, 1992

Vancea Florin, *Dansul și mișcarea*, Editura Sper, București, 2019

Vasileanu Marius, *Altfel despre arta părintelui Arsenie Boca*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019

Vianu Tudor, *Estetica*, Editura pentru literatură, 1968

Vilán Carlos, *Despre trăirea emoțiilor în pași de dans*, <https://luxury.ro/03/carlos-vilan-despre-trairea-emoțiilor-pași-de-dans/>

Vlăsceanu Remus Bogdan, *Jocul tăcerii în Arta Actorului*, Editura Universitaria, Craiova, 2015

Voiculescu Vasile, *Gânduri albe*, Editura. Cartea Românească, 1986

Uscătescu George, *Ontologia Culturii*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987

Yannaras Christos, *Persoană și Eros*, Editura Anastasia, București, 2000

Zanea Roxana, *Eseuri subiective despre artele surori*, Editura Ideea Europeană, București, 2022